

લાભશંકર ઠાકર : ઉત્કટ ચેતનાનો કવિઅવાજ

■ યોગેશ જોષી

(છબિકાર : વિવેક દેસાઈ)

તા. ૬-૧-૨૦૧૬ની સવારે મારા દોહિત્રને 'સ્તોલર' (Stroller)માં બેસાડીને બગીચામાં જવા નીકળ્યો. ત્યાં કવિમિત્ર હર્ષદ ત્રિવેદીનો ફોન આવ્યો - 'લાભશંકર ગયા...'

થોડા ધબકારા ચૂકી જઈને હૃદયે થોડી ક્ષણ મૌન પાળ્યું. ટોળાં, અવાજ ઘોંઘાટ શમી ગયાં... કર્ણચેતનામાં તગતગી રહી - વહી જતી પાછળ રમ્યઘોષા.

સર્જક લા.ઠા. જાણે સ્ટેજ પરથી 'માણસની વાત' કરતા રહ્યા... ભીતરની લાઇટ્સ સતત ચાલુ રાખીને, દષ્ટિમાં સતત કેમેરા ઓન રાખીને 'લૉગ' - 'મિડલ' - 'ક્લોઝ' શોટ્સ લેતા રહ્યા, 'સિન્સ' રચતા રહ્યા, 'સિક્વન્સિઝ' રચવાની ક્ષણોમાં નિર્મમ બનીને એડિટિંગ કરતા રહ્યા, 'ધ્ઝ ધ્ઝ ધ્ઝાકા' સાથે કવચ તોડતા રહ્યા શબ્દચેતનાનાં ને પ્રવેશતા ગયા અંદર, નકશા વિના, છેક મૂળિયાં સુધી... શબ્દનાં મૂળ પામવા, માણસનાં મૂળ પામવા, લયમાં લખારીય કરતા રહ્યા, લયચેતનાનું રેશમ વણતા રહ્યા, ગમતાનો ગુલાલ કરતા રહ્યા, ને ધબકતાં ધબકતાં ધબકતાં જાણે મંચ પર ધીમે ધીમે ધીમે ઓગળતા ગયા ને અંતે સર્વથા નિ:શેષ થઈ ગયા... સર્વથા નિ:શેષ ?! ના, આ દેખાય છે આંખ સામે લા.ઠા.ના ઇનર-ની ઉત્કટ ચેતનાનો સર્જક-અવાજ... લા.ઠા.ની ને એમના શબ્દની ઇન્ટિગ્રિટીનો આ અવાજ - એમના કવિ-આત્માનો આ વાણીરસ હજીય પામી રહ્યો છે ચેતોવિસ્તાર... હા, હજીયે એમના શબ્દની લાઇટ્સ ચાલુ છે, હા; હજીયે એમની દષ્ટિનો કેમેરા ઓન છે.

દસ વાગે કાઢવાના છે એવું ચિનુભાઈ (ચિનુ મોદી) પાસેથી જાણ્યું. હરિકૃષ્ણ પાઠક

અને હું ‘જલદર્શન’ પહોંચ્યા. નીચે સફેદ વસ્ત્રોમાં ઊભેલા કોઈ દેખાયા નહિ. લિફ્ટમાં ઉપર ગયા. ‘લાભશંકર ઠાકર’ લખેલી નેઈમપ્લેટ જોઈ. ને જાણે કાને પડ્યો લા.ઠા.નો કવિ-અવાજ —

‘મારા નામને દરવાજે
આ હું ખડો રહ્યો
ભીતરના ભોગળ બંધ
અંધ હું ખડો રહ્યો
કલબલતો કલબલતો
પલપલ ખડો રહ્યો.
મારા રામને દરવાજે
હરદમ ખડો રહ્યો.’

(‘મારા નામને દરવાજે’)

થાય, લા.ઠા. હવે ખડા હશે નિશ્ચેના મહેલને દરવાજે ?! ત્યાં વળી લા.ઠા.નો અવાજ કાને પડે —

‘નિશ્ચેના મહેલમાં તારે વસવું છે ?
ના.
કેમ ?
પુરાઈ જવાની બીક લાગે છે.’

(‘પરબ’, જૂન ૨૦૧૨માં પ્રગટ થયેલ

‘દસ કાવ્યો’માંથી ત્રીજું કાવ્ય)

બહાર ચંપલ ઉતારી, ભારે હૈયે અંદર ગયો. રૂમમાં સ્વજનો ઊભા હતા આજુબાજુ; વચ્ચે, લા.ઠા. સૂતા હતા ચોકા પર. શાન્ત, પ્ર-શાન્ત. શમી ગયાં હતાં શબ્દ સાથેનાં તોફાનો, લય સાથેની રમતો... ફિકાશના કારણે ચહેરો ઊજળો લાગતો. શરીર લથડી ગયું હોવાના કારણે ચહેરો થોડો વધારે લંબગોળ લાગતો. કાનની બૂચે વળી ગયેલી... ભર્યા ભર્યા એકાન્તમાં કવિએ આંબળ્યા હશે શબ્દના કાન, તડકાનું પીંછું શબ્દના કાનમાં નાખી કરીય હશે ગલીપચી... ને શબ્દના કાન પકડીને કર્યું હશે ‘ચાઉં માઉં... ચાઉં માઉં...’

નસકોરાંમાં રૂનાં પૂમડાં ભરાવ્યાં નહોતાં... શ્વાસ તો બંધ થઈ ગયો, પણ શ્વાસના બદલે ચાલુ હશે હજી લયની આવન-જાવન ?! કાનમાંય રૂનાં પૂમડાં નહોતાં... કાનમાં, કર્ણચેતનામાં હજીય સચવાયો હશે એમનાં બાના મીઠા કંઠથી વહેતા હાલરડાનો અવાજ ?! —

‘હુલુલુલુ હાલવાલ રે ભઈ મારો પારણિયામાં પોઢ્યો,
ખીચડી ખાલમાલ રે ભઈ મારો પારણિયામાં પોઢ્યો.’

પ્રશાન્ત ચહેરા પર સંતોષનો; સચ્ચિદાનંદનો ઓરા ઝળહળતો હતો... આંખો મીંચેલી હતી.... મીંચેલી આંખોમાંથી જાણે કવિ-અવાજ પ્રગટતો હતો —

‘આંખની ઉઘાડ-વાસમાં

દૃશ્યપટની કાપકૂપ થતાં થતાં

હવે નિરર્થક શોટ્સને વાળતી

સાવરણી સક્રિય છે.

સરળ નથી છતાં હું મને વાળી રહ્યો છું.’

(‘કંમેરા ઓન છે’ના પ્રથમ કાવ્યમાંથી.)

□

‘તેં આંખો કેમ મીંચી દીધી ?

મારે

મને

જોવો નથી.’

(‘પરબ’, ઓક્ટો. ૨૦૧૩માં પ્રગટ થયેલાં આઠ કાવ્યોમાંથી સાતમું કાવ્ય)

□

લા.ઠા. ચિરનિદ્રામાં હતા... (વિશેષણની ? ના, પરમ મૌનની ચાદર ઓઢીને...)

‘મૃત્યુ લપાઈને સૂતું છે

ઘસઘસાટ

ઊંઘતું મારી ઊંઘના પડખામાં.

ના —

નથી જાગવું.

એય ભલે ઊંઘતું ઘસઘસાટ.’

(‘પરબ’, એપ્રિલ ૨૦૧૩)આ કવિને મૃત્યુનો કદી ડર લાગ્યો નથી. મૃત્યુ એમને મા જેવું મધુર હાસ્ય કરતું લાગ્યું છે —

‘મૃત્યુ

મા જેવું

મધુર હાસ્ય કરે

અરવ મૃદુતાથી થપથપાવતું લયબદ્ધ

મેંગનેટિક રોટેશનનો સ્વીકાર કરાવી

ઊંડી

ગાઢ

ઊંઘમાં

સરી જવાની

રમત

રમાડવા ?’